

NU DE MENSEN

**CONCEPT PROGRAMMA VAN DE SOCIALISTISCHE PARTIJ
VOOR DE TWEDE KAMERVERKIEZINGEN VAN 22 NOVEMBER 2023**

SP.

NU DE MENSEN

**CONCEPT PROGRAMMA VAN DE SOCIALISTISCHE PARTIJ
VOOR DE TWEDE KAMERVERKIEZINGEN VAN 22 NOVEMBER 2023**

De programmacommissie:

Mahir Alkaya (voorzitter), Gerrie Elfrink, Renske Leijten,
Lilian Marijnissen, Bastiaan Meijer, Ronald van Raak (adviseur)

SP.

INHOUD

ONS VERHAAL	7
1 EEN DEMOCRATISCH LAND	11
2 EEN EERLIJK LAND	13
3 EEN SCHOON LAND	15
4 EEN ZORGZAAM LAND	17
5 EEN WERKEND LAND	19
6 EEN LEREND LAND	21
7 EEN LAND OM IN TE WONEN	23
8 EEN VEILIG LAND	25
9 EEN SOLIDAIR LAND	27
10 EEN SOEVEREIN LAND	29
TOT SLOT	31

ONS VERHAAL

Op 22 november bepaalt de kiezer welke kant het op moet met ons land. In verkiezingstijd gaat het vaak over personen; wie het meest populair is. Verkiezingen zouden echter moeten gaan over de koers van het land; waar we naartoe willen. Willen we doorgaan met de tweedeling in ons land te vergroten, de zekerheden van mensen af te breken, voorzieningen verder uit te hollen en het openbaar bestuur te degradeerden, omdat winst maken boven alles, zelfs boven de belangen van mensen wordt gesteld? Of willen we het voortaan anders gaan doen? De SP heeft daarvoor de mensen én we hebben ook de ideeën.

Politiek zou geen spelletje moeten zijn voor de media, want het is voor mensen bittere ernst. Of de huren betaalbaar zijn en er voldoende zorgmedewerkers zijn; Of mensen de rekening van klimaatverandering betalen, of de veroorzakers; Of de overheid mensen helpt, of hen behandelt als lastige profiteurs. Vanwege politieke keuzes die in het verleden zijn gemaakt, stijgen nu de winsten naar recordhoogtes en wordt een kleine groep steenrijk, terwijl honderdduizenden families in armoede leven.

Democratie is een strijd tussen ideeën en keuzes over onze toekomst. In de komende verkiezingen liggen veel inhoudelijke keuzes voor, maar ook hoe we ons land op een fatsoenlijke en sociale manier gaan besturen. Dat is niet iets wat je aan anderen kunt overlaten. Iedereen moet hieraan meedoen.

Na vier kabinetten Rutte is voor veel mensen het vertrouwen in de politiek, in de overheid en in de bestuurders verloren gegaan. Analyses van problemen werden niet gemaakt; ze werden simpelweg ontkend en weggelachen óf domweg in de doofpot gestopt. De ligende premier heeft ons land veel schade gedaan en een al gemankeerde bestuurscultuur nog extra verziekt. Het is alsof ons land zich van crisis naar crisis sleept en de politieke leiding van ons land machteloos staat toe te kijken. Te lang hebben de belangen van de bedrijven en markten de grenzen van de democratische politiek bepaald.

Is de politiek nog te vertrouwen? Nederland is veel te lang gerund als een bedrijf en mensen zijn te veel gezien als klanten. Als klant kun je naar een ander bedrijf, maar wij leven in dit land – ons land – en wij willen een eerlijke en transparante overheid. Crisis is op crisis gestapeld en overheid- en inspectiediensten zijn uitgehold en kunnen hun taken niet meer goed doen, tot frustratie van veel mensen die met hart en ziel voor de publieke zaak werken. De sociale verzorgingsstaat heeft plaatsgemaakt voor een wantrouwende en straffende overheid. Dit geldt voor de gewone mensen, maar niet voor de allerrijksten. Zij hebben het beter dan ooit. Het is goed te begrijpen dat mensen het vertrouwen in de politiek verliezen.

Wij maken analyses en we doen voorstellen, we controleren de macht en besturen waar mogelijk graag mee. Maar we doen nog veel meer: de SP organiseert mensen en stimuleert het dat mensen bij elkaar komen en samen opkomen voor hun belangen. Samen met de huurders dwongen we af dat de huren werden bevroren. Samen met jongeren zorgden we dat het jeugdminimumloon verdween en jongeren voor gelijk werk gelijk worden betaald. Met zorgmedewerkers kregen we bijna een miljard euro voor meer loon in de zorg. Met studenten verzetten wij ons tegen de afschaffing van de basisbeurs en zorgden we ervoor dat er weer een studiebeurs kwam.

SP'ers weten dat politieke strijd altijd hard nodig is, ook buiten verkiezingstijd, en dat dit georganiseerd moet worden. De afgelopen jaren moesten we veel strijd voeren. De gaskraan in Groningen ging niet dicht door de goede bedoelingen van de Staat en niet door die van Shell, dat kwam door aanhoudende acties en door de niet aflatende strijd van de mensen in Groningen. Door gezamenlijk ouders en gezinnen te organiseren kregen we niet alleen het schandaal van een onrechtmatig handelende Belastingdienst op tafel, maar ook erkenning voor het aangedane leed, excuses en compensatie.

1 Veel politici en partijen in de Tweede Kamer bewijzen vooral lippendienst als het gaat om de grote
2 misstanden en armoede in ons land. De tweedeling blijft maar toenemen. Dat mensen niet kunnen
3 meedoen met de samenleving is geen nieuw probleem en wordt eenvoudigweg veroorzaakt omdat
4 mensen te weinig geld hebben. De kosten voor noodzakelijke levensbehoeften als wonen, vervoer,
5 zorg, onderwijs, energie, kinderopvang, sporten enzovoorts, zijn de afgelopen jaren de pan uit
6 gerezen. En inkomens stegen niet mee. Het is daarom niet vreemd dat als alles duurder wordt, en
7 politici besluiten nemen die niet in het belang van mensen zijn, dat steeds meer mensen aan het
8 einde van de maand tekort komen.

9
10 De kabinetten Rutte verhoogden de woonlasten, ze verhoogden de BTW op levensbehoeften,
11 het eigen risico in de zorg werd verhoogd en vergoedingen (voor ggz, medicijnen, fysiotherapie)
12 werden ernstig uitgekleeft. De belastingen op energie en vervoer werden ook verhoogd, want op
13 die manier zouden mensen wel 'groen gaan doen'. De lijst van politieke besluiten waarbij de kosten
14 maar schaamteloos op het bordje van gewone mensen werd gegooid is eindeloos lang. Het is
15 geen wet van de natuur dat de tweedeling toeneemt, dat is het gevolg van de bewuste keuzes die
16 politici maakten.

17
18 Naast de tweedeling door steeds hogere kosten voor het levensonderhoud, is de tweedeling ook
19 toegenomen door uitholling van sociale voorzieningen. Om een voorbeeld te noemen: wil je dat
20 je kind door het onderwijs komt, dan is duur ingekochte bijscholing bijna noodzakelijk geworden.
21 Al het geld dat dáár heen gaat, gaat dus niet naar de verbetering van het onderwijs voor ieder
22 kind. Ook als het gaat om onze gezondheid groeit de tweedeling. De verschillen in gezondheid zijn
23 extreem hoog en blijven de laatste jaren verder groeien.

24
25 De opwarming van de aarde moeten én willen we tegengaan met beleid dat rechtvaardig is. Dit is
26 in ons eigen belang en in het belang van volgende generaties. Klimaatrechtvaardigheid betekent
27 dat investeringen in, en de kosten van de bestrijding van klimaatverandering eerlijk verdeeld moeten
28 worden. De industrie is de grootste veroorzaker van klimaatverandering en heeft daar in het kapi-
29 talisme flink aan verdiend. Die krijgt daarom de rekening. Subsidies aan fossiele energiebedrijven
30 moeten zo snel mogelijk stoppen. Als essentiële bedrijven in onze samenleving tóch subsidies
31 nodig hebben voor vergroening, dan moet dat leiden tot publieke zeggenschap.

32
33 Waarom klasse er toe doet: De tweedeling tussen mensen groeit helaas op alle fronten, terwijl
34 onze gedeelde belangen veel groter zijn dan onze onderlinge verschillen. Machthebbers maken
35 hier misbruik van. Het is gemakkelijk om vóór andere mensen te denken en vóór anderen beleid
36 te maken, en op die manier je eigen belangen veilig te stellen, in plaats van met mensen samen te
37 werken. Op die manier kregen hogere belastingen op vervuilend gedrag mensen wel uit de auto,
38 maar pakten niet de grote vervuilers aan. Mensen die duur en 'groen' wilden rijden kregen daar-
39 voor hoge subsidies, maar voor gewone mensen was een dure Tesla of andere luxe stekkerauto
40 niet eens een optie om aan te schaffen. Dit is één van de voorbeelden in ons land dat veel subsidies
41 naar de rijken gaan.

42
43 Als socialisten iets weten, dan is het dat leefomstandigheden belangrijk zijn in het bepalen van je
44 toekomst, en dat gezamenlijke politieke strijd nodig is om onze omstandigheden te verbeteren.
45 Bevoorrecht zijn met geld en kennis in de familie zegt niets over de capaciteiten van mensen.
46 Toch is dit nu erg bepalend voor je kansen in het leven. Dat geldt ook voor waar je geboren wordt.
47 Ook binnen steden en tussen regio's groeit de segregatie en wordt het onderlinge begrip kleiner.
48 Mensen met verschillende achtergronden en opvattingen treffen elkaar minder op school, in de
49 buurt en op het werk. De kritiek op deze ongezonde tweedeling, en op de overheid die dit heeft
50 laten ontstaan, neemt toe. Maar steeds vaker hoor je politici spreken over critici van hun beleid als
51 'complotdenkers' en 'wappies'. Alsof zij er niet toe doen – en niet mee mogen doen. De SP vindt
52 dat iedereen een plek heeft in onze democratie.

53
54 Waarom is het aan iemand te oordelen dat de ánder (omdat die wit of zwart is, omdat die man of
55 vrouw is, omdat die woont waar die woont) niet mee mag doen? Socialisten willen mensen niet uit

1 elkaar spelen, maar juist bij elkaar brengen, door mensen met verschillende achtergronden met
2 elkaar te verenigen rondom gedeelde belangen: Zoals een hoger loon en een goed huis; toeganke-
3 lijke zorg en betaalbare energie; een schoner milieu en een veiliger buurt. Want uiteindelijk zijn de
4 belangen van veel mensen onderling veel gelijkjer dan de tegenstelling met een kleine groep rijken,
5 die van ons allen profiteren.

6
7 De mensen die aan de macht zijn moeten open en eerlijk worden en hun macht willen delen met
8 de rest van de samenleving. Dit doen ze alleen als we ze daartoe dwingen. Door een radicale
9 democratisering, waarbij mensen veel meer te zeggen krijgen op het werk en in de buurt, in de ge-
10 meente en in het land. Werknemers weten beter wat goed is voor het bedrijf dan aandeelhouders,
11 die vooral denken aan de winst op de korte termijn. Huurders hebben meer oog voor hun woning,
12 leraren meer hart voor hun leerlingen, dan al die dure managers en consultants. Dus niet alleen
13 kijken naar cijfers en spreadsheets, maar luisteren naar mensen en samenwerken.

14
15 Eerlijk bestuur kan alleen met politieke leiders die de waarheid hoog in het vaandel hebben. Ook
16 als dit pijn doet, omdat plannen niet doorgaan of vriendjes geen voordeel krijgen. Want door pro-
17 blemen of fouten te erkennen, is de oplossing zoveel makkelijker en dichterbij. Klokkenluiders zijn
18 niet de vijand van een organisatie, maar kunnen die beter maken. Referenda zijn niet populistisch,
19 maar een versterking van onze democratie. Zelfreflectie en zelfkritiek hoort in de politiek niet meer
20 te worden betiteld als 'afrekencultuur', maar als een gezonde houding om weer met elkaar vooruit
21 te komen.

22
23 Overheidsdiensten zijn uitgekleeft tot kille managementorganisaties, waar het gaat om targets,
24 producten en processen, waar de menselijkheid is verloren en problemen oplossen niet meer de
25 kern is. Dit beschadigt de mensen die werken bij die diensten, maar ook mensen die diensten van
26 de overheid nodig hebben. Waar agenten, leraren en zorgverleners zuchten onder stress, te lage
27 lonen, te weinig collega's, te weinig zeggenschap, zijn de managementlagen en -taken binnen die
28 organisaties problematisch groot geworden. We moeten weer gaan vertrouwen op mensen die het
29 werk doen.

30
31 SP'ers besturen mee waar dat kan en controleren de macht waar dat moet, maar we doen meer.
32 Wij zijn een partij van activisten, die een stijgende actiebereidheid in de samenleving zien en dit
33 toejuichen. Actievoeren is namelijk meer dan met een bordje voor een gebouw staan of een weg
34 blokkeren. Politieke acties verbinden en organiseren mensen. Via meldpunten en enquêtes gaan
35 wij daarom op zoek naar strijdpunten die ons binden, met de overtuiging dat niet de SP-volks-
36 vertegenwoordigers de waarheid in pacht hebben, maar dat dit alleen gemaakt en gedragen kan
37 worden als je mét mensen samenwerkt. Zo kwam het plan voor een Nationaal Zorgfonds tot stand.
38 Zo kwam het Huis voor Klokkenluiders tot stand. Zo kwamen het asbestfonds of de nazorg voor
39 veteranen er ook. Maar zo kwam ook onze strijd voor rechtvaardig klimaatbeleid tot stand, beleid
40 waarvan niet alleen rijken profiteren, terwijl armen in de kou en de schulden zitten. Of de analyse
41 dat arbeidsmigratie niet alleen 'vrijheid blijheid' is, maar een pervers verdienmodel van uitzendbazen
42 en uitbuiting van mensen die op zoek zijn naar een beter leven. Zo kreeg Oss als eerste in ons
43 land een Zorgbuurthuis en Heerlen als eerste een Huis voor het Recht. SP'ers slaan zichzelf liever
44 niet op de borst, maar de lijst van bij elkaar gestreden overwinningen die we samen met mensen
45 lokaal en nationaal hebben bereikt is groot. Door hard te werken, met mensen, veranderden we
46 afgelopen jaren de politiek, in Den Haag, in de provincies en in veel gemeentes. We agendeerden
47 belangrijke onderwerpen, we maakten analyses en kwamen met haalbare alternatieven. Voor die
48 alternatieven voerden we strijd en wonnen we veel. Hier mogen we en hier moeten we ook trots op
49 zijn. Steeds meer mensen zeggen dat ze het onbegrijpelijk vinden dat de SP daarvoor niet wordt
50 beloond. Op 22 november kan dat veranderen.

ONZE STANDPUNTEN EN IDEEËN

1 EEN DEMOCRATISCH LAND

- We willen Nederland radicaal democratiseren. Niet politici maar mensen horen het laatste woord te hebben. Te vaak zien we bestuurders dingen doen waar mensen nooit voor hebben gekozen. De bevolking krijgt het recht om de politiek terug te fluiten, op het moment dat die besluiten neemt die mensen echt niet willen. Een bindend en correctief referendum op nationaal, provinciaal en lokaal niveau. Ook als internationale verdragen worden gesloten die raken aan onze soevereiniteit, worden die in een referendum aan de bevolking voorgelegd.
- De democratie hoort niet te stoppen bij de bedrijfsingang. We democratiseren ook de economie. In bedrijven met meer dan honderd medewerkers krijgen werknemers net zoveel te zeggen als aandeelhouders, over onderwerpen als grote investeringen, beloningen, fusies of verkoop. Op deze manier voorkomen we dat winsten oneerlijk worden verdeeld én dat besluiten worden genomen die op de korte termijn wel veel winst opleveren voor aandeelhouders, maar slecht zijn voor medewerkers en voor de toekomst van het bedrijf of onze leefomgeving.
- We maken een einde aan het gegraai door bestuurders in de publieke sector. Bestuurders en toezichthouders van bedrijven en andere organisaties die publieke diensten uitvoeren kunnen vervolgd worden bij misstanden als fraude, corruptie of ernstig falen. Dit geldt ook voor (top) ambtenaren bij de overheid. Alle bedrijven waar de overheid aandeelhouder is (zogenoemde staatsdeelnemingen) of waar de overheid financieel te hulp schiet, hebben een voorbeeldfunctie. Zo mogen daar de inkomens en vergoedingen aan de top niet hoger zijn dan die van de minister-president.
- Onder meer de jarenlange gaswinning in Groningen, de mijnbouwschade in Limburg en het toeslagenschandaal hebben laten zien hoe mensen ernstig getroffen kunnen worden door een falende staat. Om het vertrouwen van mensen te herstellen bouwen wij aan een eerlijke overheid, die niet tegenover de mensen, maar naast hen staat. Het eindeloos procederen tegen mensen moet stoppen. Als overheden toch schade veroorzaken wordt die ruimhartig vergoed.
- Voor politici gaan voortaan dezelfde regels gelden als voor andere mensen. Riante voorzieningen voor politici schaffen we af. Daarom maken we een einde aan de wachtgeldregeling. Ook andere bijzondere regelingen voor politici schaffen we af, zoals de ruime vergoedingen voor reizen en verblijf. SP'ers geven al jarenlang het goede voorbeeld, door een groot deel van hun vergoedingen af te staan en te investeren in acties met mensen of in hulpdiensten voor mensen.
- Het historisch lage vertrouwen in volksvertegenwoordigers moet worden hersteld. Daar hoort bij dat alle politieke partijen transparant zijn en zich niet afhankelijk maken van sponsors, die op deze wijze invloed op het landsbestuur kopen. Partijen moeten volledige openheid geven over alle giften en we voeren een verbod in op sponsoring door bedrijven en op financiering vanuit het buitenland.
- Ministers en andere bestuurders moeten openheid geven over al hun contacten met lobbyisten. Alle documenten van de overheid worden in principe openbaar gemaakt, tenzij er een uitzonderlijke reden is om het geheim te houden. De Wet open overheid wordt beter uitgevoerd, zodat burgers en journalisten de overheid beter kunnen controleren.
- De wantrouwende overheid wordt opgedoekt en maakt plaats voor een eerlijke en transparante overheid. Ambtenaren krijgen de mogelijkheid problemen snel en proportioneel op te lossen. De menselijke maat staat voorop. Overheden moeten meer investeren in de eigen kennis en kunde van medewerkers en minder afhankelijk worden van allerlei dure consultants en adviseurs. Er komt een wettelijk maximum voor de inhuur van externen bij alle overheden en bedrijven en organisaties die publieke diensten uitvoeren (de 'Roemer-norm'). Discriminatie door de overheid,

zoals gebeurde bij de Belastingdienst, pakken we keihard aan. Inzet van kunstmatige intelligentie om fraude op te sporen is niet langer toegestaan, als mensenrechten niet gewaarborgd kunnen worden. We herzien de taak van de huidige landsadvocaat.

- Veel gemeenten kampen met grote tekorten, bijvoorbeeld in de jeugdzorg, maatschappelijke ondersteuning, onderhoud van de buurt of hulp aan mensen met schulden. In grote delen van het land verdwijnen belangrijke voorzieningen, omdat die niet 'rendabel' zouden zijn, zoals bibliotheken en zwembaden. Wij stoppen deze kaalslag. Gemeenten krijgen meer geld om te investeren in voorzieningen voor hun inwoners. Dat geldt in het bijzonder voor regio's waar de bevolking krimpt en voorzieningen al jaren onder druk staan. Uitvoeringsdiensten van de overheid gaan hun diensten weer in de buurt aanbieden.
- Het huidige Koninkrijk van Nederland, met de autonome landen Aruba, Curaçao en Sint Maarten, dreigt ten onder te gaan aan politieke ruzies en onderling wantrouwen. We willen daarom een nieuwe samenwerking, waarbij we afspreken hoe deze vier landen beter gaan samenwerken, op basis van gelijkwaardigheid. De bewoners van Saba, Sint Eustatius en Bonaire horen bij ons land en verdienen een veel beter niveau van voorzieningen.
- We willen dat ons staatshoofd wordt gekozen door het volk. Tot die tijd is een monarchie in een moderne democratie alleen houdbaar als het staatshoofd geen politieke invloed heeft, maar louter ceremonieel is. Leden van het koninklijk huis betalen voortaan zélf hun privékosten en belasting over hun inkomen en vermogen. Een koningshuis kost geld, maar het inkomen van de koning en de andere leden van het koninklijk huis hoeft niet hoger te zijn dan dat van de minister-president.

2 EEN EERLIJK LAND

- Zonder werkende mensen is er geen winst. Niet alleen bestuurders en aandeelhouders, maar ook alle medewerkers krijgen voortaan recht op een deel van de winst. Zo profiteren alle werknemers collectief, op het moment dat dividend wordt uitgekeerd aan aandeelhouders. Dit komt bovenop het reguliere salaris. Het minimale percentage van deze winstdeling leggen we vast in een wet. Bij cao kunnen er per sector afspraken gemaakt worden.
- Werknemers krijgen meer te zeggen. Bij grote bedrijven kiezen zij de helft van de commissarissen, de andere helft wordt gekozen door de aandeelhouders. Op deze manier worden de belangen van werknemers beter vertegenwoordigd. Aandeelhouders die langer aandelen in bezit hebben krijgen dubbel stemrecht. Flits-kapitalisten krijgen zo niet alleen tegenmacht van de werknemers, maar ook van investeerders die duurzame belangen hebben.
- Ook grote bedrijven gaan bijdragen aan onze samenleving en eerlijk belasting betalen. De bestuurders van bedrijven die belasting ontduiken worden strafrechtelijk vervolgd. Geheime afspraken tussen multinationals en belastingdienst schaffen we af, evenals hun belastingkortingen. Mensen die geld verdienen met vermogen, zoals aandeelhouders en vastgoedbeleggers, gaan we minstens even zwaar belasten als inkomen uit arbeid. Tegelijkertijd laten we met een 'miljonairsbelasting' ook de allerrijksten hun eerlijke deel betalen.
- Wat niet failliet mag gaan, hoort niet thuis op de markt. We stoppen de uitverkoop van publieke diensten en nationaliseren onze vitale infrastructuur, zoals de energievoorziening. Op deze manier kunnen wij sneller de economie verduurzamen en de prijzen verlagen. De zorg halen wij volledig van de markt. Woningcorporaties komen in handen van huurders, waardoor niet bestuurders maar huurders het voor het zeggen krijgen. Het openbaar vervoer wordt een publieke dienst.
- Wij bestrijden de zogenaamde 'graaiflatie'. Het is oneerlijk dat de winsten van bedrijven historisch hoog zijn, terwijl de boodschappen onbetaalbaar zijn geworden. Wij verlagen de prijzen door de BTW op voedingsmiddelen en openbaar vervoer geheel te schrappen. Tegelijkertijd verhogen wij de winstbelasting voor grote bedrijven, zodat die minstens zo zwaar worden belast als het inkomen van werknemers. Wij maken ook afspraken met supermarkten om de prijzen van basisproducten te verlagen, zoals in andere landen gebeurd.
- We zien niets in een digitale euro, die de macht van bankiers onaangetast laat. We richten een nationale betaal- en spaarbank op, een publieke bank waar ons spaargeld en betaalverkeer veilig zijn en waar niet met ons geld wordt gespeculeerd. Mensen die toch liever sparen bij een commerciële bank krijgen het recht om te weten wat er met hun spaargeld gefinancierd wordt. Betaalgegevens van klanten mogen niet commercieel worden gebruikt. Er komt een acceptatieplicht voor contant geld.
- Wij zetten ons in voor eerlijke internationale handel en blijven ons verzetten tegen handelsverdragen met exclusieve privileges voor buitenlandse bedrijven. Het is oneerlijk om van onze boeren te eisen dat ze verduurzamen, terwijl de grenzen openstaan voor niet-duurzame producten uit het buitenland. Het Mercosur-verdrag wijzen wij af. Internationaal zetten we ons in voor een belasting op financiële transacties en afspraken om belastingontwijking verder tegen te gaan. Zo kunnen we ook uitbuiting van arme landen helpen voorkomen.
- Het midden- en kleinbedrijf is ontzettend belangrijk voor onze economie. Lokale ondernemers krijgen meer hulp, bijvoorbeeld door aanbestedingen voortaan 'mkb-vriendelijk' te maken en door betere bescherming tegen pandjesbazen en franchisegevers. Met een nationale investeringsbank kunnen kleine en startende bedrijven makkelijker lenen en bevorderen we vernieuwing. Ook de kleinschaligheidsinvesteringsaftrek verhogen we, zodat het mkb kan investeren in de toekomst.

3 EEN SCHOON LAND

- Wij willen geen staatscontrole en ook niet dat big-tech onze keuzes bepaalt. Het grootschalig verzamelen van persoonsgegevens is voor techbedrijven een verdienmodel geworden. Wij versterken de autoriteit persoonsgegevens om misstanden aan te pakken. Consumenten krijgen bij het gebruik van 'gratis' diensten (waarbij ze betalen met data, zoals op sociale media) dezelfde bescherming als wanneer ze zouden betalen met geld.
- Digitalisering mag niet leiden tot ontmenselijking en moet de samenwerking tussen mensen bevorderen. Daarvoor is onder meer belangrijk dat zoveel mogelijk kennis en kunde openbaar is en niet in de handen komt van privébedrijven. Het bevorderen van open source technologie en open standaarden is noodzakelijk. Internet is een moderne nutsvoorziening en moet voor iedereen beschikbaar en betaalbaar zijn. Vanwege het maatschappelijk belang werken wij op termijn naar gratis internet voor iedereen, wat we publiek bekostigen.
- Sociale media zijn een belangrijk onderdeel van ons leven geworden, maar mogen geen vrijplaatsen zijn voor bedreigingen en intimidatie. Wij versterken de volksvertegenwoordiging met een permanent onderzoeksinstituut dat adviseert over de maatschappelijke gevolgen van technologische ontwikkelingen en voorstellen doet voor aanvullende burgerrechten in het digitale tijdperk. Nieuwe technologieën worden eerst onderworpen aan een ethische toets.

- CO2-uitstoot moet wereldwijd teruggedrongen worden en dat kan alleen maar door de vervuilende industrie aan te pakken. We verzetten ons tegen maatregelen die alleen bij mensen komen te liggen. Verhoging van de belastingen, zoals een plastictaks of een vliegtaks, worden niet gevoeld door mensen met een hoog inkomen, die relatief veel uitstoot veroorzaken. Hoge prijzen maken het leven wel onbetaalbaar voor mensen met een laag en gemiddeld inkomen. Tweedeling door klimaatbeleid staan wij niet toe; daarvoor komt er een klimaatrechtvaardigheidstoets.
- Klimaatopwarming kunnen we niet stoppen als de politiek de belangen van de grote bedrijven voorop blijft zetten. Twintig multinationals zijn verantwoordelijk voor een derde van de uitstoot van broeikasgassen in de wereld. Subsidies aan fossiele energiebedrijven zetten wij zo snel mogelijk stil. Er komen geen subsidies voor vergroening van bedrijfsactiviteiten, zonder dat daar zeggenschap tegenover staat. Als er belastinggeld naar vergroening van bedrijven gaat, moet dit altijd leiden tot democratisering en publieke zeggenschap. Er komt een CO2-heffing die alle vervuilende bedrijven gaan betalen, zonder vrijstellingen. De energiebelasting gaat omhoog voor grootgebruikers en omlaag voor huishoudens en het mkb.
- Doordat we de energievoorziening niet aan commerciële bedrijven overlaten, krijgen we meer grip op de energietransitie en kunnen we duurzame energie opwekken. Dit doen we o.a. door uitbreiding van windparken op zee, zonnepanelen op alle geschikte daken en investeringen in een toekomstbestendige energie-infrastructuur voor elektriciteit en groene waterstof. Kernenergie kan pas een duurzaam alternatief worden als er een goede oplossing is voor de verwerking van kernafval. Biomassa en biobrandstoffen zijn geen alternatief zolang die onvoldoende uit afval gewonnen kunnen worden.
- Milieuvervuiling pakken we hard aan. We maken een einde aan het gebruik van microplastics en productie met PFAS. We dwingen bedrijven om het gebruik van plastic af te bouwen, in plaats van mensen meer te laten betalen voor plastic. De normen voor luchtkwaliteit scherpen we aan, zowel in de leefomgeving als op het werk. We treden harder op tegen afvaldumping en het storten van vervuild afval staan we niet toe. Het verbod op asbest wordt strenger gehandhaafd.
- We waarderen boeren die op een duurzame manier ons land van voedsel voorzien. We stoppen de schaalvergroting en de grootschalige bio-industrie, die gericht is op export, en leggen de rekening bij de financiers die aan schaalvergroting hebben verdiend. We respecteren provincies die zich tegen gedwongen onteigening van boeren keren en op hun eigen manier de stikstofuitstoot beperken.
- Dierenwelzijn wordt overal in Nederland gegarandeerd, weidegang wordt verplicht in de landbouw en boeren die diervriendelijk en duurzaam produceren kunnen rekenen op onze steun. We garanderen voldoende, veilig en duurzaam voedsel in ons land door oneerlijke internationale handel aan banden te leggen en de voedselproductie zo veel mogelijk te richten op ons eigen land en de buurlanden. Zo verbeteren we ook de natuur en biodiversiteit. Met een nationaal bomenplan gaan we voor elke Nederlander een boom planten.
- We investeren in openbaar vervoer en geven provincies de mogelijkheid om eigen vervoersbedrijven op te richten, ook op het platteland. Daarbij moet altijd vervoer op maat mogelijk zijn, zoals voor mensen met een beperking, maar vervoer op afroep kan geen volwaardig alternatief zijn voor een reguliere dienstregeling. Wij maken het OV direct overal goedkoper door de BTW te schrappen en werken toe naar gratis OV. Het stads- en streekvervoer maken we direct gratis voor ouderen (65-plus) en kinderen (12-min) en voor mensen met een beperking.
- Autorijden moet schoner worden, niet duurder. Wij steunen de verplichting voor producenten dat alle nieuwe auto's uiterlijk vanaf het jaar 2035 emissievrij moeten zijn, maar keren ons tegen het

1
2
3
4
5 rekeningrijden. Oneerlijke subsidies en belastingvrijstellingen voor stekkerauto's komen terecht
6 bij mensen die het niet nodig hebben. Zij moeten dus voortaan volwaardig belasting betalen en
7 mensen die geen stekkerauto kunnen betalen krijgen niet de rekening. Alle wegen in Nederland
8 worden tolvrij en we gaan investeren in fiets- en wandelinfrastructuur.
9

- 10 • We stoppen met concurrerende bedrijven in het spoorvervoer, met hun eigen tarieven en in-
11 en uitcheckpalen. De Nationale Spoorwegen en ProRail worden één publiek spoorbedrijf, dat
12 verantwoordelijk wordt voor het hele spoorvervoer. Samen met publieke spoorwegbedrijven van
13 andere landen zetten we méér treinverbindingen op tussen ons land en grote Europese steden.
14 Goederenvervoer over het spoor beperken we, zo maken we ruimte voor meer personenvervoer.
15 De binnenvaart moet een beter alternatief worden voor vervoer over weg en spoor.
16
- 17 • We willen dat vliegen minder vervuilend wordt, onder meer door synthetische kerosine te gebruiken
18 en elektrisch taxiën verplicht te stellen. Om de werkdruk voor werkers te verlichten en hinder in
19 de omgeving te beperken moet het aantal vluchten ook omlaag. We willen geen vliegtaks voor
20 mensen die eens per jaar met het vliegtuig op vakantie gaan, wel een extra taks voor zakelijke
21 veelvliegers. Lelystad Airport gaat niet open en er komen geen nieuwe aanvliegeroutes voor
22 Schiphol.
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55

4 EEN ZORGZAAM LAND

- 5 • We bezuinigen niet op de zorg, omdat hierdoor de rekening wordt verschoven naar patiënten en
6 zorgbehoevenden. We maken de zorg wel betaalbaar, door de rekening eerlijker te verdelen. Het
7 eigen risico gaat naar nul. Er komt een Nationaal Zorgfonds, waardoor de huidige wildgroei aan
8 zorgpolissen en zorgverzekeraars overbodig wordt. Ook de tandarts, de ggz en de fysiotherapie
9 worden voortaan helemaal vergoed. De zorgpremies maken we inkomensafhankelijk, mensen
10 met een lager en middeninkomen profiteren hiervan. De zorgtoeslag wordt hiermee overbodig.
11 We stoppen met alle nutteloze bureaucratie en concurrentie.
12
- 13 • Met een nationaal onderzoeksfonds geneesmiddelen worden we minder afhankelijk van de farma-
14 ceutische industrie. De medicijnen die worden ontwikkeld blijven in publieke handen. We maken
15 één landelijk systeem voor de centrale inkoop van medicijnen en hulpmiddelen, waarmee we
16 de kosten van de zorg beter beheersen. Ook leggen we een strategische voorraad aan voor
17 beschermingsmiddelen en voor cruciale medicijnen.
18
- 19 • Onze ouderen verdienen een waardige oude dag. We willen geen wachtlijsten voor verpleeghuizen
20 en de personele bezettingsnorm voor voldoende personeel in het verpleeghuis handhaven we.
21 We willen dat ouderen kunnen kiezen tussen goede zorg thuis, of voor een fijne plek in een klein-
22 schalig Zorgbuurthuis, met een inloopfunctie voor de hele buurt. In Oss laten wij zien hoe een
23 Zorgbuurthuis kan werken. Naar dat voorbeeld organiseren wij de ouderenzorg in het hele land.
24
- 25 • De zorg is geen markt. Ondernemers die streven naar winst krijgen geen kans meer in de zorg.
26 We willen stoppen met de aanbestedingen, ook voor de gemeentelijke zorgtaken. Voor alle
27 zorg gaat voortaan een verbod gelden op winstuitkeringen en bestuurders mogen niet langer
28 financiële belangen hebben in bedrijven die door de eigen zorginstelling worden ingehuurd. Zo
29 stoppen we het gegraai. Zorgbestuurders mogen voortaan niet méér verdienen dan de minister-
30 president.
31
- 32 • Wij zijn alle zorgverleners dankbaar voor het goede werk dat zij dag in dag uit leveren. We brengen
33 de menselijke maat terug in de zorg en herstellen het vertrouwen in de zorgverleners. Zij ver-
34 dienen betere arbeidsomstandigheden en meer zeggenschap over hun eigen werk, waarmee
35 wij ook de hoge uitstroom van het personeel willen stoppen. De lonen gaan dus omhoog en
36 zorgverleners krijgen meer invloed om onzinnige regels en bureaucratie te schrappen. Zij stellen
37 vast welke zorg nodig is en niet de verzekeraars.
38
- 39 • De financiële verantwoordelijkheid voor de specialistische jeugdzorg komt bij de rijksoverheid.
40 Financiële afwegingen bij gemeenten mogen de kwaliteit van de jeugdzorg niet onder druk zetten.
41 We beperken ook de bureaucratie bij de organisatie en de verantwoording van jeugdzorg. Betere
42 zorg is nodig voor mensen met een handicap. Hun belangen verdienen dan ook meer aandacht
43 in alle onderdelen van het overheidsbeleid.
44
- 45 • De ggz-ondersteuning wordt een vast onderdeel van de zorg in de buurt. De wachtlijsten dringen
46 we terug door voldoende opnameplaatsen en ambulante behandelplaatsen in iedere regio, met
47 voldoende en goed geschoold personeel. Zo voorkomen we persoonlijke drama's en maat-
48 schappelijke kosten van overlast, vervuiling en verslaving. Bij een crisis geldt dat niet de politie
49 de eerste opvang moet doen, maar dat er voldoende ggz-zorg beschikbaar moet zijn.
50
- 51 • We voorkomen dat de zorg per gemeente verschilt, door de invoering van een gemeentelijk
52 basispakket voor onder meer de huishoudelijke zorg, begeleiding, dagbesteding en respijtzorg
53 (ondersteuning voor mantelzorg). Door gemeenten voldoende middelen te geven voor de zorg-
54 taken wordt de eigen bijdrage overbodig. Geld dat bestemd is voor de zorg gaat ook echt naar
55 zorg en niet naar allerlei bureaucratie en riante inkomens voor zorgbestuurders.

5 EEN WERKEND LAND

- Elke regio in Nederland verdient een volwaardig ziekenhuis, ook voor spoedeisende zorg (waar- onder acute verloskunde). Er verdwijnen geen ziekenhuizen of afdelingen meer en daar waar dat nodig is gaan we reeds gesloten afdelingen weer openen. Ziekenhuizen worden voortaan gefinancierd naar zorgbehoefte en niet meer per aantal verrichte handelingen. Specialistische afdelingen gaan in loondienst werken. We willen ook overal een huisartsenpost op een acceptabele afstand.
- De sociaaleconomische gezondheidsverschillen gaan we verkleinen. Door meer in te zetten op preventie, onder meer door het stimuleren van sport en bestrijding van overgewicht. Preventieve middelen waarvan de effectiviteit is aangetoond komen voortaan in het verzekerde pakket. De mondzorg met preventieve controles voor kinderen wordt verbeterd, onder meer door het organiseren van de tandarts vanuit de scholen.

- Wij verlagen de inkomstenbelasting voor iedereen tot en met een modaal inkomen en verhogen het minimumloon tot 16 euro per uur. De AOW-uitkering, de Wajong, de WIA en het sociaal minimum (bijstand) stijgen daardoor mee. Een verhoging van het minimumloon leidt ook tot verhoging van alle salarissen. Het minimum jeugdloon vanaf 18 jaar schaffen we af, zodat ook jongeren een gelijk loon krijgen voor gelijk werk.
- We draaien de nieuwe pensioenwet (het casinopensioen) terug. We verlagen de AOW-leeftijd naar 65 jaar, zodat iedereen voortaan vanaf 65 jaar kan stoppen met werken. We maken een nieuwe en veel eerlijker pensioenwet, waarin werknemers het recht krijgen om ook na hun 65ste door te werken, als ze daar zelf bewust voor kiezen. De AOW stijgt een-op-een mee met het minimumloon. Zo zorgen we dat gepensioneerden flink meer te besteden krijgen.
- Het stelsel van toeslagen maken we overbodig, door alle inkomens te verhogen en door de zorg, het wonen en de kinderopvang voortaan voor alle inkomens betaalbaar te maken. Daardoor stoppen we met het nutteloos rondpompen van geld, met de bureaucratie en zeker ook met het mensen ten onrechte beschuldigen van fraude. De 'kostendelersnorm', een korting op de uitkering, schaffen we geheel af. Mantelzorgers mogen geen boete krijgen voor de steun die zij verlenen.
- We sluiten een akkoord met de vakbonden en de werkgevers om de loonachterstand van de afgelopen decennia voor alle werknemers in te halen. Salarissen van topbestuurders in het bedrijfsleven worden onder een cao gebracht en getemperd. Salarissen en overige beloningen van bestuurders mogen nooit méér zijn dan tien keer de beloning van de laagstbetaalde werknemer. Dat is met inbegrip van alle bonussen. Alleen onafhankelijke vakbonden mogen een cao afsluiten.
- We voorkomen dat mensen gedwongen als zelfstandige aan de slag moeten, zoals in de bouw, de zorg of bij bedrijven als Uber. De handhaving hierop wordt flink opgeschroefd. Voor ZZP'ers verbeteren we de sociale zekerheid, onder meer door het recht op een goed pensioen en een collectieve verzekering tegen arbeidsongeschiktheid. We stoppen met de uitbuiting van werknemers, door een einde te maken aan alle vormen van onzekere arbeidscontracten, zoals nuluren- contracten.
- Ongecontroleerde migratie leidt op dit moment tot uitbuiting, tot leegloop van andere landen (de zogeheten 'braindrain') en tot ontworteling van gemeenschappen. Vooral de werkgevers profiteren van arbeidsmigratie, terwijl publieke voorzieningen en de volkshuisvesting onder druk staan. Arbeidsmigranten worden ook regelmatig uitgebuit. We zorgen er daarom voor dat de overheid meer grip krijgt op de arbeidsmigratie, door deze migratie beter te reguleren. Iedereen die in Nederland wil werken en geen staatsburger is, dient in het bezit te zijn van een werkvergunning. Afhankelijk van de situatie kan het maximum aantal werkvergunningen per jaar worden aangepast. Totdat dit op orde is stoppen we tijdelijk met economische migratie.
- Mensen die gelijk werk doen krijgen gelijke rechten, ongeacht het land van herkomst. We pakken uitbuiting van arbeidsmigranten hard aan. Werkgevers worden bij een vergunningsaanvraag verplicht om aan te tonen dat zij beslist mensen uit andere landen nodig hebben en voldoende en goede huisvesting beschikbaar is. De migranten worden beschermd tegen werkgevers door niet langer toe te staan dat die ook hun huisbaas zijn. De belastingkorting voor expats verdwijnt.
- We juichen vrijwilligerswerk van harte toe, maar regulier werk moet ook volwaardig worden beloond. Vrijwilligerswerk blijft altijd vrijwillig. We stoppen dus direct met de verplichte 'tegenprestatie' in de bijstand en garanderen de mensen werk. Iedereen die wil werken, krijgt zo het recht op werk en een bijpassend inkomen. Werken zonder loon staan we niet toe.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55

- Mensen met een arbeidsbeperking krijgen ook het recht op begeleiding naar werk. Daarvoor maken we nieuwe sociale werkplaatsen (sociale ontwikkelbedrijven). Jonggehandicapten kunnen rekenen op een nieuwe en hogere Wajong uitkering. De arbeidsongeschiktheidsverzekering (WIA) maken we beter. Ieder werk moet lonen, daarom komt er een nieuwe cao voor mensen op een beschutte werkplek.
- Met een landelijk aanvalsplan gaan we armoede en schulden bestrijden (en ook voorkomen). Armoede onder kinderen moet zo snel mogelijk worden uitgebannen. Mensen met schulden worden voortaan beter geholpen, door goede en toegankelijke schuldhulpverlening en met één herkenbaar verwijzingsloket. Incassobureaus die zich misdragen verliezen hun vergunning. Deurwaarders mogen niet langer commercieel zijn, dit wordt een publieke taak. De maximale rente op kredieten wordt verlaagd. Voedselbanken moeten overbodig worden.

6 EEN LEREND LAND

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55

- Er is een groeiend tekort aan leraren. Het vak van leerkracht maken wij daarom veel aantrekkelijker. Docenten krijgen een hoger salaris en de lonen worden landelijk uitbetaald. Daarin worden over de hele linie de lonen van docenten verhoogd. Geld voor het onderwijs is niet bedoeld voor hoge beloningen of voor dure bonussen, bestuurders vallen voortaan onder de onderwijs cao. Wij versterken ook de zeggenschap van docenten in het bestuur, onder andere door hen instemmingsrecht te geven op de begroting van scholen.
- We voeren een kleine klassenstrijd. We werken naar klassen van maximaal 23 kinderen, te beginnen op scholen met veel kinderen uit armere gezinnen. Zo verlagen we de werkdruk voor docenten, terwijl ieder kind meer aandacht kan krijgen. Elk kind verdient gelijke kansen, scholen mogen kinderen niet meer uitsluiten door een hoge ouderbijdrage. Niet particuliere instituten, maar scholen zélf gaan leerlingen die dat nodig hebben hulp aanbieden. Goed onderwijs mag geen dure luxe worden, particulier onderwijs leggen we daarom aan banden.
- Het 'passend onderwijs' heeft niet opgeleverd wat werd beloofd en moet op de schop. De behoefte van kinderen komt centraal te staan en niet meer het geld. Nieuwe scholen voor speciaal onderwijs worden mogelijk gemaakt. Het starten van speciaal onderwijs binnen het regulier onderwijs wordt ook gemakkelijker, zolang de kinderen daar profijt van hebben. Alle kinderen krijgen een leerrecht, dat hen beschermt tegen schoolbesturen die ruzie maken over waar een kind terecht kan.
- Sport verbreedert, brengt mensen samen en is gezond. We willen meer gymlessen en sportbeoefening op school, onder leiding van vakleerkrachten. Ook zwemveiligheid moet meer prioriteit krijgen, onder andere door het invoeren van meer schoolzwemmen in het basisonderwijs. Sporten moet voor iedereen betaalbaar zijn. Sport heeft ook een voorbeeldfunctie: misstanden worden krachtig bestreden, zoals racisme op en langs het veld, gebruik van doping of seksueel misbruik.
- Veel jongeren leren beter op een echte werkplek dan in een klaslokaal. We geven het MBO daarom alle ruimte voor goede beroepsopleidingen, die ook aansluiten op de arbeidsmarkt. De jongeren die geen startkwalificatie kunnen halen krijgen een arbeidsmarktqualificatie, die veel duidelijker maakt wat hun vaardigheden zijn. We maken het aantrekkelijk om een leven lang bijscholingen te volgen, bij voorkeur aan een mbo, hogeschool of universiteit.
- Iedereen die dat wil en kan moet zonder belemmeringen, en zonder zichzelf in de schulden te steken, kunnen studeren. Alle studenten krijgen een hogere studiebeurs, zodat ze meer tijd hebben om te studeren. Iedere studie moet ook volledig in het Nederlands te volgen en te voltooien zijn. Het aantal studenten uit het buitenland is de afgelopen jaren veel te hard gestegen en moet worden beperkt, om opleidingen en studentenhuisvesting voor jongeren uit Nederland toegankelijk te houden.
- De positie van wetenschappers wordt versterkt, door meer vaste aanstellingen en meer waarborgen voor het doen van onafhankelijk onderzoek. Met een onderzoeksfonds, waarin bedrijven opdrachten kunnen aanbieden, zonder dat er nog een directe band is tussen het bedrijf en de onderzoeker. Externe opdrachtgevers moeten de uitkomsten van onderzoek niet kunnen beïnvloeden en mogen publicatie van resultaten niet tegenhouden. Artikelen moeten gratis toegankelijk zijn.
- We staan voor de onafhankelijkheid van media. Bedreigingen van journalisten accepteren we niet, dat wordt altijd onderzocht en vervolgd. Door de invoering van een minimumtarief kunnen (freelance) journalisten en fotografen een fatsoenlijke boterham verdienen. Er komt beter toezicht op de algoritmes die sociale mediabedrijven gebruiken. We zetten ons in voor het behoud en de versterking van onafhankelijke regionale en lokale media.

7 EEN LAND OM IN TE WONEN

- In een beschaafd land hoeven kunstenaars niet in armoede te leven. We gaan toezien op een eerlijk inkomen en leggen dat vast in de wet. We lanceren een investeringsfonds om kunst- en cultuur te ondersteunen, voor kunstenaars en muzikanten van Nederlandse bodem. Zo houden we ook de kleine podia open. In creatieve sectoren hebben veel mensen onzekere contracten. We verbeteren de sociale zekerheid, door een goed pensioen en collectieve verzekering tegen arbeidsongeschiktheid.
- In een nationaal historisch museum laten we zien hoe onze samenleving en ons land zijn ontstaan, welke waarden hieraan ten grondslag liggen en welke strijd hiervoor is gevoerd; Wat het belang is van de rechtsstaat en de sociale verzorgingsstaat. Hierbij besteden wij ook aandacht aan de zwarte bladzijden uit onze geschiedenis. Rijksmusea maken we gratis. Regionale musea worden minstens één dag per week gratis. We zorgen voor een eerlijke spreiding van cultuursubsidies over het land.

- We maken een einde aan de woningnood. Een ministerie van wonen krijgt regie over de huisvesting en maakt een nationaal bouwplan voor de bouw van duurzame en betaalbare woningen. Dit wordt niet meer overgelaten aan de markt. Speculanten en investeerders die volkshuisvesting blijven zien als een middel om rijk te worden, pakken we harder aan. Gemeenten krijgen meer mogelijkheden om vastgoedbazen te onteigenen bij langdurige leegstand. Op deze manier maken we woonruimte voor jongeren en starters en voor mensen met een beperking.
- Ieder mens heeft recht op een betaalbaar huis. Dat moeten we dan ook mogelijk maken. De huren gaan de komende jaren niet omhoog, maar juist omlaag. Wij experimenteren met manieren om huren te koppelen aan het inkomen. We verbieden verkoop van sociale huurwoningen door woningcorporaties en stellen bij alle grote nieuwbouwprojecten eisen voor de bouw van betaalbare huurwoningen. Om de huurders minder afhankelijk te maken van de markt voeren we voor alle soorten woningen een maximale huurprijs in.
- De woningcorporaties worden verenigingen, zonder een winstoogmerk, waar de huurders het voor het zeggen hebben. Zij gaan samen democratisch bepalen waaraan de opbrengsten van de huur het best kunnen worden besteed. De winstbelasting voor woningcorporaties schaffen we af. Die wordt omgezet in een investeringsplicht voor de bouw van huizen, het onderhoud en de verduurzaming van oudere woningen en het bouwen van nieuwe voorzieningen in buurten.
- Huizen zijn er voor mensen om in te wonen en niet voor huisjesmelkers of speculanten om rijk mee te worden. Het beleggen in vastgoed pakken we aan door een 'woonplicht' in te voeren bij alle nieuwbouw (zodat je ook echt in een huis moet gaan wonen) en hogere overdrachtsbelasting vanaf het tweede huis. Mede door speculatie met grondprijzen is de grond veel te duur geworden. We stellen daarom voorwaarden aan ontwikkelaars die grond willen kopen om te bouwen. Het verbod op kraken heffen we op.
- De hypotheekrenteaf trek moet er zijn voor mensen met een laag of midden inkomen om een huis te kunnen kopen, en niet een 'villasubsidie' zijn voor de rijken. Voor hypotheek tot de grens van de nationale hypotheekgarantie (momenteel 405 duizend euro) laten wij alles hetzelfde, zodat het kopen van een woning om zelf in te wonen aantrekkelijk blijft en de kosten voor het merendeel van de bevolking niet zullen stijgen. Daarboven schaffen we deze renteaftrek af.
- Kinderen moeten buiten kunnen spelen, dat is van belang voor hun fysieke en hun sociale ontwikkeling. Het kan ook bijdragen aan het beperken van overgewicht. Bij de inrichting van buurten moet veel meer rekening worden gehouden met mogelijkheden voor kinderen om te spelen en te sporten. Dat moet ook mogelijk zijn voor kinderen met een handicap. Jongeren hebben recht op een eigen plek, ook om rond te hangen. We gaan investeren in het buurtwerk en in buurtcentra.
- Na jarenlang neoliberal woonbeleid is in ons land het aantal mensen zonder dak boven het hoofd verdubbeld. We stoppen met het op straat zetten van mensen met een huurschuld en helpen hen met schuldsanering. Gemeenten maken een sluitend vangnet voor de opvang van dak- en thuislozen en plekken voor begeleid wonen. Met de woningcorporaties maken we afspraken voor een doorstroming van daklozen naar mogelijke vormen van zelfstandig wonen.
- De energierekening van de huishoudens moet structureel omlaag. Dat kan door woningen beter te isoleren en collectief van zonnepanelen te voorzien en door beter onderhoud van woningen. Zo worden de energiekosten lager, zonder dat de woonlasten stijgen. Energievoorziening is een publieke taak, die dan ook in publieke handen moet zijn. Zo houden we gas en elektriciteit betaalbaar en voorkomen we dat duurzaamheid een luxe wordt. We helpen woningeigenaren bij het vervangen van asbestdaken en het tegelijk leggen van zonnepanelen.

8 EEN VEILIG LAND

- Groningen is gebruikt als een wingewest. De overheid heeft ruim 400 miljard euro verdiend aan de gaswinning, maar zelfs een parlementaire enquête heeft het kabinet niet kunnen dwingen om gedupeerden snel te helpen, die al zo lang wachten op schadeherstel en versterking van hun onveilige huis. Terwijl de Groningers niet worden geholpen, verdwijnen er honderden miljoenen in de zakken van consultants en bureaucraten. We stellen het vertrouwen in de Groningers voorop. De overheid stopt met het wantrouwen en gaat gedupeerden direct helpen.
- De verschillen tussen de regio's in ons land zijn te groot geworden, door de politieke keuzes die de laatste decennia in Den Haag zijn gemaakt. De leefbaarheid en bereikbaarheid in gebieden buiten de grote steden staan onder druk, door het verdwijnen van voorzieningen en te weinig investeringen in infrastructuur. Wij respecteren dat er regionale, sociale en culturele verschillen zijn binnen ons land, maar willen de economische verschillen en de verschillen in voorzieningen verkleinen. Lokale bestuurders krijgen ook meer ruimte om eigen beleid te maken voor de aanpak van lokale problemen.

- We willen meer politiebureaus en wijkagenten in de buurt. Er komt ook meer capaciteit voor de aanpak van georganiseerde en digitale criminaliteit. De politie is veel te veel tijd kwijt om taken van anderen uit te voeren, omdat daar op is bezuinigd. Verwarde personen horen niet in een politiecel, maar in de geestelijke gezondheidszorg. Daarvoor is meer opvang nodig in de ggz. De politie is er voor iedereen. Particuliere beveiligers zouden daarom niet nodig moeten zijn.
- De teelt en de verkoop van softdrugs voor Nederlandse gebruikers gaan we reguleren en legaliseren. Dit is de meest effectieve manier om drugscriminaliteit tegen te gaan. Zo kunnen we ook de veiligheid van softdrugs beter controleren en belasting innen bij een miljardenindustrie. Alle drugsgebruik ontmoedigen we, maar gebruikers van softdrugs criminaliseren we niet. We willen structureel onderzoek naar de schade van drugs, om de lijst met verboden harddrugs actueel te houden.
- We willen niet dat Nederland een Las Vegas aan de Noordzee wordt en stellen daarom veel strengere eisen aan het gokken. Op ons initiatief is er een verbod gekomen op reclames voor online gokken. Waar mogelijk gaan wij dit verbod uitbreiden. Holland casino en de nationale loterijen blijven in handen van de overheid en streven niet langer naar groei en het aantrekken van nieuwe klanten.
- Door de tekorten bij de politie worden in gemeenten steeds meer buitengewone opsporingsambtenaren (boa's) aangesteld. Wij willen juist meer agenten. Als lokale handhavers toch politietaken moeten uitvoeren, zullen zij ook onderdeel moeten worden van het politiekorps. Met een goede politieopleiding en een aangepaste bewapening. Alleen zo is goede samenwerking tussen de politie en de handhavers verzekerd. Op deze manier krijgt de politie ook de nodige extra oren en ogen in de buurt.
- De mensen die zich elke dag inzetten voor onze veiligheid verdienen onze bescherming. Agresie tegen politieagenten, gevangenispersoneel, brandweerlieden, tegen mensen op de ambulance en andere hulpverleners accepteren we dan ook niet. Geweld tegen deze hulpverleners wordt direct bestraft. Veelplegers gaan verplicht een cursus 'sociaal gedrag' volgen. Hulpverleners krijgen steun bij het verwerken van traumatische ervaringen.
- Veel te veel aangiften van mensen blijven gewoon op de plank liggen, waardoor de bereidheid om aangifte te doen afneemt en mensen hun vertrouwen in het recht verliezen. We investeren daarom in de recherche en in justitie (het OM en het NFI) om meer zaken op te lossen en mensen recht te doen. De rechtspraak is overbelast en verdient eveneens meer capaciteit. Rechtspraak is een onafhankelijke staatsmacht, geen uitvoeringsorganisatie van het ministerie van Veiligheid en Justitie. Daarom krijgt de rechtspraak een aparte begroting. De rechtsprekende taak wordt weggehaald bij de Raad van State; een adviseur van de regering.
- Misdaad mag niet lonen, daarom gaan we veel meer geld afpakken van veroordeelde criminelen. De politie, het OM en de FIOD krijgen meer capaciteit om crimineel geld vaker op te sporen. Met witteboordencriminelen wordt niet meer geschikt, deze criminelen gaan we voortaan financieel plukken. Ook de winsten van frauderende bedrijven zullen worden afgepakt en hun vergunningen worden zo nodig ingetrokken. Boetes worden waar mogelijk inkomensafhankelijk, zodat ook rijken die gaan voelen in hun portemonnee.
- We brengen de rechtspraak veel dichterbij de mensen, met Huizen van het Recht door het hele land. Het is voor mensen steeds moeilijker geworden om hulp te krijgen bij juridische problemen. Instanties sturen je van het kastje naar de muur en advocaten vragen veel geld. Het Huis van het Recht is een soort huisarts, maar dan voor sociale en juridische problemen. Het eerste Huis van het Recht in Heerlen dat op ons initiatief werd opgericht blijkt een succes en verdient navolging. Veel mensen worden daar geholpen en de afstand tot het recht is verkleind.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55

- We verbeteren de toegang tot het recht, want dit is een fundament van onze rechtsstaat. De griffierechten gaan omlaag. Sociaal advocaten zijn onmisbaar voor mensen die geen dure advocaat kunnen betalen. Om te voorkomen dat de sociaal advocaten stoppen verhogen we de vergoedingen, verlagen we de eigen bijdragen en verruimen we de inkomensgrenzen. Zo garanderen we dat de rechtshulp blijft en voorkomen we klassenjustitie. Er wordt een ‘sociaal notariaat’ opgericht, zodat iedereen zijn zaken goed vast kan leggen.
- Overheden stoppen met het eindeloos procederen tegen eigen burgers. In geschillen tussen mensen en de overheid, waarin de staat door de rechter in eerste instantie ongelijk heeft gekregen, gaat de overheid ook niet langer in hoger beroep. Alle toegebrachte schade wordt ruimhartig vergoed. Hiermee voorkomen we een onnodig langslappende juridische strijd, die mensen veel geld kost en veel stress oplevert en die slecht is voor het vertrouwen van de mensen in de overheid.

9 EEN SOLIDAIR LAND

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55

- We gaan tweedeling tegen en accepteren geen enkele vorm van discriminatie, door niemand. Discriminatie bestrijden we altijd en overal, op basis van klasse, kleur, seksuele geaardheid, religie, leeftijd, of wat ook. De politie en het OM krijgen meer mensen en mogelijkheden om discriminatie te onderzoeken en te vervolgen. We maken vaart met de uitvoering van het VN-verdrag inzake de rechten van mensen met een handicap.
- We bestrijden de tweedeling en de segregatie op school en in de buurt. Juist in rijkere buurten wordt ruimte gemaakt voor de huisvesting van bijvoorbeeld asielzoekers. Arbeidsmigranten worden niet zelden uitgebuit en leven in kleine woningen, wat kan leiden tot overlast. Om dit te voorkomen stellen we de beschikbaarheid van goede huisvesting als voorwaarde voor het verlenen van vergunningen aan werkgevers om migranten te werk te stellen. Dit geldt zowel voor het laagbetaalde werk als voor de zogeheten ‘kennismigratie’.
- De arbeidsinspectie krijgt meer mogelijkheden en middelen om discriminatie op de arbeidsmarkt aan te pakken. We benoemen en veroordelen bedrijven die discrimineren. Zij verliezen subsidies en komen niet meer in aanmerking voor overheidsopdrachten. We accepteren ook niet dat vrouwen hetzelfde werk doen en daarvoor minder betaald krijgen dan mannen. In het onderwijs komt ook meer aandacht voor onze democratie, waarin mensen andere opvattingen mogen hebben.
- Voor een succesvolle integratie krijgen statushouders en migranten zo snel mogelijk goed onderwijs door de overheid. In taal, voor het werk en voor de inburgering, ook met aandacht voor de grondwettelijke rechten en plichten die we in ons land kennen. Specifiek beleid komt er voor mensen met een grote afstand tot onze samenleving, zodat problemen als taal en werkloosheid, maar ook eer-gerelateerd geweld en genitale verminking, beter kunnen worden aangepakt.
- We beschermen onze vrije en democratische samenleving tegen alle organisaties die haat zaaien en geweld prediken, waaronder extreemrechtse groeperingen en extreme religieuze groepen. Ronselaars en haatpredikers worden uit ons land geweerd of vervolgd. De financiering en de aansturing van politieke en religieuze organisaties in ons land vanuit het buitenland kan de vrijheid bedreigen en staan we niet toe.
- Artikel 23 gaat op de schop. De vrijheid om een school te stichten mag geen vrijbrief zijn om jongeren uit te sluiten. Elke school dient iedere leerling of docent in principe te accepteren. Levens- of geloofsovertuiging mag hierbij geen rol spelen. Op elke school krijgen kinderen les over de waarden, de rechten en plichten die gelden in onze samenleving.
- Meer aandacht is nodig voor het voorkomen van eerwraak, misbruik en huiselijk geweld. We starten een programma tegen seksisme, huwelijksdwang en eer-gerelateerd geweld en vóór de zelfbeschikking van vrouwen. Slachtoffers van bedreiging en stalking moeten beter worden beschermd. We gaan de wettelijke verplichtingen uitvoeren die voortvloeien uit het Verdrag van Istanbul. Daaronder vallen ook bestrijding van geweld, huwelijksdwang, mishandeling en stalking.
- Vluchtelingen hebben recht op een veilig onderkomen. We voelen de plicht om landen in de buurt van conflictgebieden die hun opvang organiseren beter te steunen. Als vluchtelingen niet veilig in de eigen regio kunnen worden opgevangen nemen we ze op in de EU, tot ze veilig kunnen terugkeren. Alle lidstaten moeten hier een bijdrage aan leveren. Dit doen landen naar draagkracht, ook ons land. Dat betekent dat vluchtelingen beter verdeeld worden. Alle gemeenten moeten naar draagkracht een bijdrage leveren aan menswaardige opvang.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55

- Mensen die vluchten voor oorlog en geweld vangen we op. Sommige mensen maken misbruik maken van de rechten van asielzoekers. Zij verstoren de asielprocedure en/of veroorzaken overlast in de buurt van asielzoekerscentra. Die mensen dienen zo snel mogelijk te worden teruggestuurd naar het land van herkomst. Over terugkeer worden, indien mogelijk in EU-verband, afspraken gemaakt met de landen van herkomst.
- Asielopvang moet snel onder controle worden gebracht. Mensen die recht hebben op asiel moeten hier snel duidelijkheid over hebben en daarna zo snel mogelijk Nederlands kunnen leren en worden opgenomen in onze samenleving. Daarbij is het belangrijk dat mensen ook aan het werk worden geholpen of op een andere wijze de mogelijkheid krijgen om een bijdrage te leveren aan onze samenleving. Mensen die geen recht hebben om hier te blijven moeten zo snel mogelijk terug.

10 EEN SOEVEREIN LAND

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55

- Na de illegale inval van Rusland in Oekraïne zijn ook de verhoudingen in de wereld op scherp gezet. We steunen de Oekraïners in de verdediging van hun land. Onze diplomatieke inzet zal er op gericht zijn zo snel mogelijk tot vrede te kunnen komen. Deze twee landen zullen uiteindelijk zelf moeten uitmaken onder welke voorwaarden dat kan. In het belang van de bevolking aldaar doen we er alles aan om te voorkomen dat Oekraïne in een permanente oorlog belandt.
- We zijn voor internationale samenwerking, gebaseerd op het Handvest van de Verenigde Naties, waarbij de mensenrechten altijd voorop staan. We streven naar een nieuwe internationale veiligheidsstructuur onder leiding van de VN, waar alle landen in vertegenwoordigd zijn. De NAVO moet niet meer uitbreiden en ook niet opereren als een agressieve interventiemacht. Dit werkt militarisering in de hand, waar niemand anders dan de militaire industrie van profiteert.
- We hervormen onze krijgsmacht. Naast de verdediging van het eigen land kan die ook worden ingezet voor vredestaken die worden uitgevoerd op basis van een VN-mandaat. Ons land levert geen wapens aan landen waar de mensenrechten worden geschonden. We ondertekenen het VN-verdrag voor het verbod op kernwapens. Op Nederlands grondgebied is dan ook geen plek voor kernwapens.
- De euro is op termijn onhoudbaar, omdat de economieën van eurolanden te veel van elkaar verschillen. Die verschillen worden ook niet kleiner. We starten daarom onderhandelingen over ordentelijke ontvlechting en treffen voorbereidingen voor alternatieven die beter zijn voor alle economieën van de aangesloten landen. We bouwen aan een coalitie van EU-lidstaten die willen onderhandelen over een nieuw Europees Verdrag. In dat verdrag versterken we de zelfstandigheid van de aangesloten landen, vergroten we de inspraak van mensen en geven we soevereine lidstaten meer eigen bevoegdheden. Alle door de EU afgedwongen privatiseringen kunnen we zo terugdraaien. Dit nieuwe verdrag zal in een referendum worden voorgelegd aan de Nederlandse bevolking.
- We willen samenwerken in Europa, voor onder meer de aanpak van internationale criminaliteit, een goede opvang van vluchtelingen en een effectief klimaatbeleid. Maar we willen geen beleid krijgen opgelegd door ongekozen ambtenaren uit Brussel. De lobby van grote bedrijven en banken in Brussel moet drastisch worden ingeperkt. De Europese Commissie als politiek orgaan kan worden afgeschaft, landen kunnen heel goed zelf samenwerken. Het Europees parlement wordt een plek waar parlementariërs van lidstaten afspraken kunnen maken en het recht krijgen gezamenlijk Europese initiatiefwetten te maken.
- De Europese Unie is veel te snel gegroeid, waardoor een goede samenwerking tussen de 27 landen van de unie steeds moeilijker wordt. Verdere uitbreiding is dan ook niet mogelijk. De Europese Unie moet het eigen huis eerst op orde maken, voordat we nieuwe gasten kunnen ontvangen. Niet alleen de nieuwe maar ook de huidige lidstaten zouden we periodiek moeten beoordelen of ze nog aan de voorwaarden voldoen.
- De Europese Unie kan geen handelsverdragen meer sluiten zonder toestemming van de parlementen van de lidstaten. We zetten ons in voor eerlijke handel, zonder privileges voor de multinationals en met harde normen voor de bescherming van mens en milieu. Zodat niet alleen de bedrijven, maar vooral de mensen hiervan profiteren. Grote handelsverdragen leggen we in een referendum voor aan de bevolking. Ontwikkelingslanden steunen we bij het maken van een rechtvaardig klimaatbeleid.
- De bescherming van de mensenrechten moet het uitgangspunt zijn in ons buitenlandbeleid en ook een kernpunt zijn van de handelsverdragen die we sluiten. Daarbij zetten we ons in voor

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55

activisten en organisaties die door hun strijd voor de rechten van de mens in problemen komen en voor volkeren en groepen die elders in de wereld worden uitgebuit en onderdrukt. De EU moet toetreden tot het Europees Mensenrechtenverdrag en het Europees Sociaal Handvest van de Raad van Europa.

- We bieden noodhulp en ontwikkelingshulp, waar en wanneer dat nodig is. Ontwikkelingsgeld moet terechtkomen in de ontwikkelingslanden zelf: voor betere zorg, infrastructuur en de economie. Daarmee worden tevens de armoede en de migratie teruggedrongen. We steunen landen in natuurbescherming en bestrijding van klimaatopwarming. Ontwikkelingshulp geven we niet aan corrupte regimes die de mensenrechten schenden, maar aan betrouwbare organisaties in die landen.
- Bedrijven in ons land, en de hoofdkantoren van buitenlandse bedrijven, beboeten we als er sprake is van misstanden die zij zelf of hun toeleveranciers in de wereld veroorzaken. Wij maken ons hard voor wetten en regels om uitbuiting, vervuiling en corruptie door multinationals aan te pakken. Samen met ontwikkelingslanden strijden we internationaal tegen belastingontwijking.

TOT SLOT

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55

In dit verkiezingsprogramma doen we voorstellen voor echte verandering in de komende jaren. De SP heeft echter over meer onderwerpen een standpunt en ook veel meer plannen. Een totaaloverzicht kunt u vinden op: www.sp.nl/standpunten.

De voorstellen voor verandering die wij doen kosten geld, maar leveren ook geld op. De SP wil niet bezuinigen maar investeren en het geld ook eerlijker verdelen. Over de financiën vindt u hier meer: www.sp.nl/zobetalenwedat.

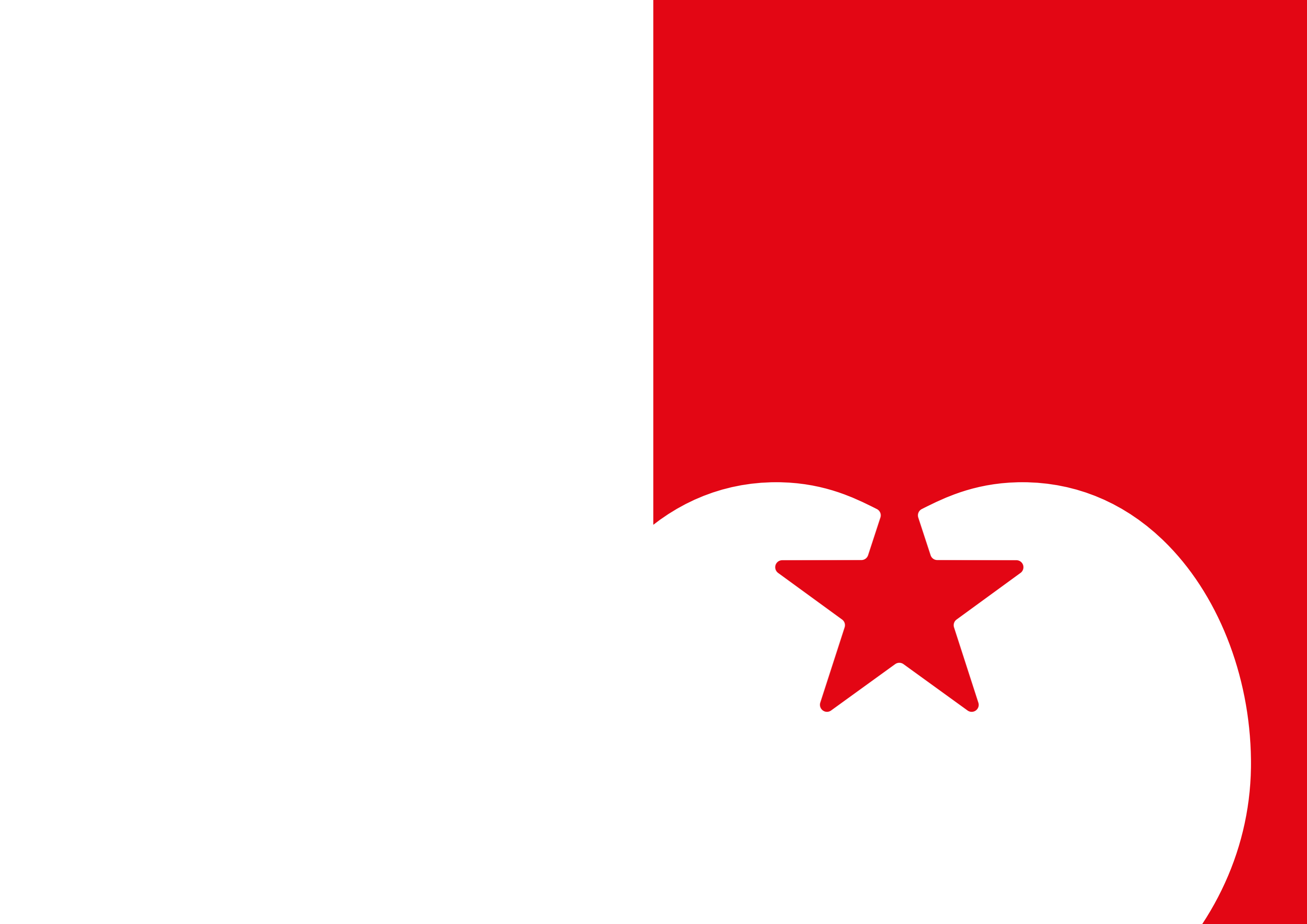
DE WINST VAN EERLIJK DELEN

Hoe staat het met ons land? Hoe kan het dat mensen zo weinig vertrouwen hebben in de politiek? Wat kan de SP daar aan nou doen? En wat kunt u doen? In haar boek De winst van eerlijk delen (2023) laat SP-leider Lilian Marijnissen zien hoe radicale democratisering het antwoord is op de problemen van deze tijd. www.sp.nl/dewinstvaneerlijkdelen

HET SOCIALISME VAN DE SP

Wat is de SP voor een partij? Wat is socialisme? En wat maakt de SP anders dan andere partijen? De leden van de SP hebben onlangs opnieuw vastgelegd wat socialisme voor hen is. Een nieuw antwoord op de problemen van nu, in Heel de mens. Dat laat zien waarom de SP politiek voert onder en met de mensen. www.sp.nl/heeldemens

SP.

**Snouckaertlaan 70
3811 MB Amersfoort**

**(088) 243 55 55
sp@sp.nl • sp.nl**